concerto BUDAPEST

HALLGASSUNK SCHUBERTET!

ZENEAKADÉMIA

2023. JANUÁR 28.

SZOMBAT 15.00 | 17.30 | 19.30

Hallgassunk Schubertet!

15.00 | Nagyterem

A-dúr („Pisztráng") zongoraötös, D. 667

1. *Allegro vivace*
2. *Andante*
3. *Scherzo*
4. *Tema con variazione. Andantino*
5. *Finale. Allegro giusto*

-szünet-

A-dúr rondó, D. 438

VIII. (h-moll, „Befejezetlen") szimfónia, D. 759

1. *Allegro moderato*
2. *Andante con moto*

Abouzahra Amira, Baráti Kristóf hegedű
Maxim Rysanov brácsa
Bánkövi Bence cselló
Puporka Jenő nagybőgő
Boros Mihály zongora

Concerto Budapest

Vezényel:
Baráti Kristóf

Tisztelt Közönségünk!

Az idei évadban szeretnénk a koncertjeinken elhangzó műveket és alkotóikat még közelebb hozni Önökhöz, ezért a Concerto Budapest műsorfüzetei megújultak. Felkértük néhány zenerajongó és a klasszikus zenei koncertek törzsközönségéhez tartozó barátunkat, hogy a személyes reflexióikat és zenetörténeti ismereteiket egyesítve ajánlókat fogalmazzanak meg. Szerzőink között szerepelnek olyan barátaink, akik maguk is aktívan részt vesznek a zenei életben, mások pedig civil foglalkozásuk mellett a szabadidejüket töltik évtizedek óta rendszeresen a hangversenytermekben. Érdekességeket, egyéni értelmezéseket és emlékeket egyaránt megemlítenek programajánlójukban. Fogadják szeretettel a személyes hangvételű műismertetőket .

Dr. Székely György

Gasztroenterológus főorvos, orvos-zenész, zenei szakíró vagyok, egykor megnyertem a Magyar Rádió Schubert életműveből rendezett „Dupla vagy semmi" című versenyét. A versenyre készülve, de az azóta eltelt évtizedekben is sokat foglalkoztatott Schubert művészete. Schubert rövid élete pénztelenségben, egzisztenciális és lakhatási nehézségekkel telt. Szabadon és „befelé" élt, lázas alkotói tevékenységéről tudta, hogy nem mindennapi. Kevés rajongója értékelte zsenialitását, pedig ilyen rövid idő alatt csak Mozart jutott el a művészet csúcsaira. Azonban Schubert ezért nagy árat fizetett, élete nagy része betegeskedve, lelki és testi gyötrődések közepette „halálközelben" zajlott, amit szörnyű betegsége végül 31 éves korában beteljesített. Sokat foglalkoztatott, vajon Schubert zenéjét miért gondolják sokan oly könnyednek, andalítónak, ahogyan Berté „Három a kislány" című operettje sugallja? Igen, lehet ilyen, talán felszínes benyomása a hallgatónak, aki pihentető kikapcsolódásnak tekinti a koncertet. Csak éppen nem fog semmit sem érteni Schubert művészetéből! Írásom célja az, hogy felhívjam a figyelmet Schubert lelkének és annak zenében megnyilvánuló leglényegesebb tulajdonságára: a romantikus kor öröm-boldogság és halálfélelem-halálvágy érzelmi konfliktusára. Ezt a kétarcúságot tapasztalhatjuk oly sok Schubert opusban, még akkor is, ha a két oldal nem azonos arányban dominál az egyes művekben.

Schubert: A-dúr („Pisztráng") zongoraötös, D. 667

A *Pisztráng-ötös* Schubert egyik legnépszerűbb műve, hiszen mutatós, könynyen fogyasztható, és a hangszerösszeállítása is érdekes. A nagybőgő ritkán vesz részt szolisztikusan kamarazenei műben, itt viszont a negyedik tételben, „*A pisztráng*" című dal témájára írt variációkban kiemelten szerepel. Itt kell szólnunk arról a fontos tényről, hogy Schubert leginkább „dalban gondolkodott", a dalirodalom egyik úttörője és egyben legnagyobb mestere volt. A romantikus német költészetet, Goethe, Schiller, Heine remekeit érdemes ismernie annak, aki Schubert művészetében el akar mélyedni. „Schubert a legköltőibb zenész" – vallotta Liszt Ferenc. A dalok mind-mind rövid drámák, néha komédiák. Egy néhány perces darabot átélni, majd váltani a következőre, illetve a dalciklusokat élvezni – ez különleges gyönyörűséget szerez a hallgatónak, előadónak egyaránt. Szerencsére ezt Schubert korának legnagyobb énekesei, Schubert dalainak korabeli előadói is így gondolták. A *Pisztráng-ötös*ben, ahogy minden Schubert műben ott élnek a dalok, a dallamok, amelyek hangulatot és szabad asszociációkat érzékeltetnek. A 22 éves Schubert Steyr vidéki nyaralásának, a természeti szépségekben való gyönyörködésének emléke is e mű, amelyben a zeneszerző kedélye, életigenlő lénye dominál, ezért e darabot egyesek a divertimento műfajába sorolták. Felidézi az akkori társas zenélés, a „Schubertiádák" legszebb pillanatait, bár a művet megrendelő amatőr muzsikusokat nem kímélte Schubert, a szólamok nehezek, gyakran virtuóz hangszertudást feltételeznek. Nemcsak a méltán népszerű finálé, de a parádés III. Scherzo tétel is tükrözi a fiatal mester végtelen fantáziáját.

Schubert: A-dúr rondó, D. 438

Schubert *A-dúr rondó*ját hegedűre és vonósokra feltehetően Ferdinánd bátyjának írta, aki kivételesen jó technikájú hegedűs lehetett. Az egytételes „hegedűverseny" igen mutatós darab, benne virtuóz elemekkel. Kamarazenekar által kísért hegedűmű Schuberttől alig létezik, még egy „Konzertstück" és egy polonéz tartozik ebbe a műfajba. Ritkán hallható koncertteremben, de hangfelvételen sok kiváló művész előadásában megjelent.

Schubert: VIII. (h -moll, „Befejezetlen") szimfónia, D. 759

Nyugodtan állíthatjuk, hogy a *VIII. („Befejezetlen") szimfónia* Schubert legnépszerűbb, leggyakrabban játszott szerzeménye. Különös legendák fűződnek köré – elveszett tételek, egy konkurens zeneszerző által állítólag szándékosan rejtegetett partitúra, vagy Schubert halálfélelme lenne a befejezetlenség oka,

hosszú a spekulációk sora. Az igazság azonban sokkal egyszerűbb: Schubert sokszor gyorsan, kifejezetten sietve írta műveit, gyakran többet egyszerre. Emiatt igen sok mű-töredéket hagyott hátra, kvartetteket, sőt szimfóniákat is. Itt is megtalálták a harmadik tétel néhány kezdő ütemét, amelyet végül nem folytatott Schubert, s így valóban befejezetlenül maradt a fiókjában. Ám az elkészült két tétel olyan csodálatosan illeszkedik egymáshoz (lásd Beethoven kéttételes műveit, köztük utolsó zongoraszonátáját), hogy a hallgatónak semmiféle hiányérzete nincs. Az első tétel tragikus hangulata egy drámai harc képét idézi fel. A második tétel szenvedélyes hangja oldja a tragikumot, és egy éteri befejezéssel különleges érzésvilágot ábrázol, amely egyáltalán nem kelti befejezetlen mű érzését. Voltak próbálkozások a mű kiegészítésére más Schubert tétellel, vagy a mű „befejezésére", ezek – szerencsére – mind kudarcba fulladtak. A mű így tökéletes, ahogy van, a legmélyebb emberi érzelmeket tükrözi.

BARÁTI KRISTÓF © Marco Borggreve

BOROS MIHÁLY © Lékó Tamás

BÁNKÖVI BENCE © Magyar Virtuózok Nonprofit KFT

PUPORKA JENŐ © Magyar Virtuózok Nonprofit KFT

ABOUZAHRA AMIRA © Magyar Virtuózok Nonprofit KFT

Listen to Schubert!

15.00 | Grand Hall

Piano Quintet in A major ("Trout"), D. 667
-intermission-
Rondo in A major, D. 438
Symphony No. 8 in B minor "Unfinished", D. 759

Amira Abouzahra, Kristóf Baráti violin, **Maxim Rysanov** viola,
Bence Bánkövi cello, **Jenő Puporka** bass, **Mihály Boros** piano
Concerto Budapest Symphony Orchestra
Conductor: **Kristóf Baráti**

Sylvester Paumgartner. This was the name of the well-to-do music patron of the town of Steyr and enthusiastic cellist who, in 1819, enchanted by *The Trout* Schubert song, asked the composer staying in Upper Austria at the time to work this Lied melody into a chamber piece. If the story is true, this is how the *Piano Quintet in A major* was born, with the famous melody in the fourth movement. Concerto Budapest's Schubert Day programme lifts off with a recital of this exact composition. At the concert play the great Ukrainian violist Maxim Rysanov and several young talents discovered in the TV show *Virtuózok* for the first time together. After the intermission follows *Rondo in A major* – this titling at first sight can remind us of the late and gently pessimistic four-hand piano work from Schubert's oeuvre, but this time we hear the 1816 *Rondo in A major* composed 12 years earlier, which does not give the main part to the piano but instead the violin and accompanying strings. The principal part of the composition that could also be qualified as a two-movement, miniature violin concerto is extremely demanding and at the same time a hugely rewarding task for the soloist. This rondo was only published a good eight decades after its birth, and the 'Unfinished' *Symphony in B minor* (1822) similarly only became known, and immediately attracted a cult following, posthumously. Its debut was in front of a Viennese audience in 1865, and in the words of leading music critic Hanslick, who had previously voiced his reservations: *"it brought new life into our concert halls"*. Indeed, in no time at all these two movements, conducted by Kristóf Baráti, became not only the most popular symphonic Schubert work but exalted as a symbol of the composer's destiny, not least because of its incomplete nature.

Hallgassunk Schubertet! RÁADÁS
17.30 | Kupolaterem

f-moll fantázia, D. 940
d-moll („A halál és a lányka”) vonósnégyes, D. 810

Keller Quartet
Keller András, **Környei Zsófia** - hegedű,
Szűcs Máté - brácsa, **Fenyő László** - cselló
Rozsonits Ildikó, **Boros Mihály** zongora

Schubert: f-moll fantázia D. 940

A XIX. század nagy részében a zenerajongóknak hang- és képhordozók híján nem állt módjában „csak úgy” meghallgatni kedvenc műveiket. Erre is szolgált a négykezes zongorairodalom, amely ebben az évszázadban élte virágkorát. Ez volt az amatőr házi kamarazenélés legkedveltebb formája, és nem volt olyan népszerű zenemű, amelyet ne írtak volna át zongorára, gyakran négykezes verzióban. Szerencse, hogy a nagy zeneszerzők sem nézték le ezt a műfajt, és már a barokk korban, majd a klasszikusok idején is számtalan kiváló mű keletkezett, emlékezzünk csak Mozart négykezes zongoraműveire.

Nem csoda, hogy a „Schubertiádák” egyik szereplője is lett ez a műfaj, amelyben Schubert is sok szép alkotással jeleskedett. Ám a szakma és a közönség szinte egyöntetű véleménye szerint Schubert *f-moll fantáziája* jelenti ennek az irodalomnak a legcsodásabb gyöngyszemét. Manapság az amatőr négykezes zongorajáték eltűnt a házimuzsikával együtt. Ezért szerencse, hogy világjáró művészeink közül olyan kiváló művész-házaspárok, mint Klukon Edit-Ránki Dezső, valamint Simon Izabella-Várjon Dénes nem csak életben tartják ezt a repertoárt, hanem szebbnél szebb koncertekkel örvendeztetnek meg minket.

Schubert *f-moll fantáziája* a szerző életének utolsó évéből származik, és egy általa csodált hölgynek, Esterházy Caroline-nak ajánlotta. Ilyen fájdalmasan szerelmes dallamot (dalt?), mint az első téma, kevesen írtak. Hangnemében és hangulatában hasonlít egy Pergolesi dalhoz (*Nina*), valamint Mozart *Figarójából Barbarina kavatinájához*. A mű végén, a codában visszatér e dallam, amelyet,

ha valaki hallott egyszer, nem felejt el. A négy tétel folyamatosan kapcsolódik egymáshoz, akárcsak a hat évvel korábban szóló zongorára íródott *Wanderer fantáziában*. Ennek tételei megegyeznek az *f-moll fantáziával*: *Allegro* – lassú tétel – *scherzo* és *allegro* fugával. *Az f-moll fantázia* második tételében Schubert felidézi Paganini második hegedűversenyének témáját. Ugyanis Paganini virtuóz hegedűjátéka nagy hatást gyakorolt Schubertre.

Ma már bőségesen válogathatunk az interneten is a zongora négykezes irodalom szebbnél-szebb produkcióiból. Hadd emeljem ki Szvjatoszlav Richter és Benjamin Britten két négykezes koncertfelvételét CD-n, amelyen elhangzik az *f-moll fantázia* is, valamint Schubert további két jelentős négykezes műve is (*C-dúr Grand duo, A-dúr variációk*). Richter Kocsis Zoltánnal is adott több négykezes Schubert koncertet, amelyek során előadták a ritkán hallható *Divertissement à la Hongroise* művét is.

Schubert: d-moll vonósnégyes „A halál és a lányka" D. 810

Schubert nem csak a „dalok költője volt", hanem monumentális kamaraműveket is szerzett, amelyek közül egyik legnépszerűbb a d-moll vonósnégyes. Nem megrendelésre írt ilyenkor, hanem saját lelkivilágát, vívódásait öntötte zenébe. Terve egy három kvartettből álló sorozat volt, ám ez végül nem valósult meg. Nincs olyan koncertező vonósnégyes, amely ne tartaná műsorán ezt a kivételes hangvételű remekművet, amelyet most a népszerű Keller Quartet előadásában élvezhetünk.

A közel negyven perces mű négy tételből áll. Leghíresebb közülük a lassú, *Andante con moto* második tétel. A téma egy hét évvel korábban megírt dalt idéz Matthias Claudius versére. Az elháríthatatlan végzetet daktilus ritmusok szimbolizálják, a tétel a témát követően öt variációból áll. A másik három tétel is szenvedélyes, sodró lendületű, sokszor démoni. Schubert ebben az időszakban élete egyik anyagi és egészségi mélypontján volt. Az első tétel azonnal bevezet a rémület, a fájdalom és a rezignáció világába. Richard Wagnert is erőteljesen megérintette e schuberti alkotás, mert a *Rajna kincse* Nibelung motívumához felhasználta a harmadik, *Scherzo* tétel démoni, ritmikus dallamképletét. Egyedül a *Scherzo* középső része kínál felüdülést, ez idézi fel Schubert kedélyes muzsikáját. A kvartett finálójának tarantella ritmusa nem a vidám olasz táncot, inkább a halálba menetelést („Totentanz") szimbolizálja. Ez a mű Schubert talán legtragikusabb alkotása és egyben a kamarazenei irodalom egyik csúcsa.

KELLER ANDRÁS © Emmer László

SZŰCS MIKLÓS, FENYŐ LÁSZLÓ © Mudra László

KÖRNYEI ZSÓFIA © Mudra László

Listen to Schubert! ENCORE
17.30 | Dome Hall

Schubert: Fantasie in F minor, D.940
Schubert: String Quartet in D minor ("Death and the Maiden"), D.810

Keller Quartet
András Keller, **Zsófia Környei** - violin,
Máté Szűcs - viola, **László Fenyő -** cello
Ildikó Rozsonits, **Mihály Boros** - piano

Countess Carolina Esterházy Karolina was the name of the Hungarian lady whom Schubert's late but all the more marvellous four-hand piano piece, his Fantasie in F minor, written in 1928. was dedicated. The gifted pianist, Carolina, had set Schubert's heart on fire a decade earlier, and as one of the composer's biographers put it: "This flame continued to burn until his death." Although it is too beautiful (and sad) to be true, this composition, starting with an unforgettable motif, certainly has a secret in store.

"Give me thy hand, oh! maiden fair to see,/For I'm a friend, hath ne'er distress'd thee./Take courage now, and very soon/Within mine arms shalt softly rest thee!" Schubert set Matthias Claudius' poem in music in 1817, which he then reached back to when – with already fragile health – he wrote his String Quartet in D minor, still known as "Death and the Maiden". It marks the beginning of the end, the milestone for the last phase in his career or his acquaintance with the notion of death. Various interpretations approach this long-venerated cult piece from multiple angles now performed by the renowned Keller Quartet.

Hallgassunk Schubertet!

19.30 | Nagyterem

a-moll („Arpeggione") szonáta, D. 821

1. *Allegro moderato*
2. *Adagio*
3. *Allegretto*

A pisztráng, D. 550
Margit a rokkánál, D. 118
Szilviához, D. 891
Tartaroszi csoport, D. 583
Alkonyi pírban, D. 799
Rémkirály, D. 328

-szünet-

IX. („Nagy" C-dúr) szimfónia, D. 944

1. *Andante*
2. *Andante con moto*
3. *Scherzo*
4. *Allegro vivace*

Juliane Banse szoprán
Maxim Rysanov brácsa
Rozsonits Ildikó zongora

Concerto Budapest

Vezényel:
Baráti Kristóf, **Keller András**

Schubert: a-moll („Arpeggione") szonáta, D. 821

Valóságos dalözönben lehet részünk az „Arpeggione" szonáta hallgatásakor. Az akkoriban feltalált „arpeggione" egy hangszer, amelyet talán „vonós gitár"-nak lehetne nevezni, mely végül csak egy fellángolásnak bizonyult, s nem terjedt el az előadók között. Azonban Schubert barátja, Vincenz Schuster a hangszer virtuóza volt, s feltehetően az ő kérésére írta Schubert e művet. Leginkább csellón, vagy mint ezen a koncerten, brácsán szólaltatják meg. Ám többféle hangszerre is átdolgozták a művet. Íme egy lista ezekről: nagybőgő, klarinét, altszaxofon, gitár, furulya, hárfa. Szép felvétel például John Williams, neves gitárművész zenekari kísérettel játszott gitárváltozata, valamint népszerű a mű gitárkvartettre készült átirata is.

Schubert dalok

Schubert dalaiból kínál egy reprezentatív összeállítást a neves énekesnő, Juliane Banse. Ő azon művészek közé tartozik, akik missziónak tartják a dalirodalom népszerűsítését. 1993-ban megnyerte a dortmundi Nemzetközi Schubert

JULIANE BANSE © Stefan Nimmesgern

MAXIM RYSANOV © Emmer László

ROZSONYI SZILVIA
© Magyar Virtuózok Nonprofit KFT

Versenyt, amelynek zsűrijében a kor két legnagyobb dalénekese, Elisabeth Schwarzkopf és Dietrich Fischer-Dieskau értékelte a verseny indulóit. A dalösszeállítás első számában Schubert humora érvényesül. *A pisztráng* című dalban a ravasz fiatalember horgára akad a halacska – ami természetesen egy szerelmi parabola. Schubert 17 éves korában, Goethe művészetével találkozva írta a *Margit a rokkánál* című dalát, és ezzel a dalirodalom egyik drágakövét hozta létre. Ez a miniatűr dráma, amely a szerelmes fiatal lány fantáziálását, szertelen vágyakozását mutatja be, jelentős művészi próbatétel elé állítja az előadót. Hasonlóan szerelmi témájú, de vidám hangulatú dal a *Szilviához*, amelyet Shakespeare *A két veronai nemes* című darabjának egy jelenete ihletett. A *Tartaroszi csoport* a görög mitológiából vett téma Schiller költeményére. Vergilius Aeneis VI. énekében a főhős végigjárja az alvilág (Tartarosz) összes bugyrát, látva a bűnösök végtelen szenvedéseit. Az *Alkonyi pír* (Im Abendroth) az élet mulandóságáról szól, a költő feloldódik a természet csendjében. A dal különös, áhítatos hangulata jellemzi ezt a csodálatos alkotást, és ez az egyik legtöbbet előadott Schubert dal. Ennél csak a *Rémkirály* (Erlkönig) népszerűbb, a Goethe remekművére írt dráma, amely a gyermekhalál talán legmegdöbbentőbb ábrázolása az egyetemes irodalomban. A 18 éves Schubert e négy szereplőre (narrátor, apa, gyermek és a rémkirály) írt drámai jelenete (az ötödik szereplő a zongoraszólamban lovagló ló) elsöprő sikert aratott előbb Ausztriában, majd hamarosan szerte a világon. Korunkban minden bizonnyal popsztár lett volna Schubert, de mennyit veszített volna vele a zenetörténet?

Schubert: IX. („nagy" C-dúr) szimfónia, D. 944

Schubert e művét 1825-ben írta. A *Téli utazás* című dalciklus és a három utolsó zongoraszonáta mellett életművének valódi betetőzése ez a monumentális alkotás, amelyet életében soha nem mutattak be. Robert Schumann fedezte fel, aki Mendelssohnnak adta át a partitúrát. Ő mutatta be, ezzel elindítva Schubert poszthumusz világkarrierjét. A nyitótétel fenséges kürtszólójával a hajnalt idéző természetébredést idézi, lehet, hogy ez ihlette Bartók *A fából faragott királyfi*jának bevezetését is. A második tétel trombitaszólója egészen egyedi színeket visz a műbe, helyenként - egyesek szerint - magyaros induló-motívumokkal. A harmadik, scherzo tétel felszabadult táncdarab, közepén nosztalgikus elvágyódás érzésével. A finálé magasztos hangulata tiszteletadás Beethoven előtt, megidézve az *Örömóda* dallamát.

Listen to Schubert!

19.30 | Grand Hall

Sonata in A minor ("Arpeggione"), D. 821
The Trout, D. 550 | Gretchen at the Spinning Wheel, D. 118
To Sylvia (Who is Sylvia), D. 891 | Group from Tartarus, D. 583 |
In the Glow of Evening, D. 799 | The Erl King, D. 328
-intermission-
Symphony No. 9 in C major, "Great", D. 944

Juliane Banse soprano, **Maxim Rysanov** viola, **Ildikó Rozsonits** piano
Concerto Budapest Symphony Orchestra
Conductors: **Kristóf Baráti**, **András Keller**

The great evening concert starts with the A minor ('*Arpeggione*') sonata chamber work. This composition (1824) takes its name from an instrument that today is mentioned mainly as a historical curiosity and one that has totally fallen out of fashion. A cousin of the guitar, it resembled the cello and was played with a bow. Today, the sonata with piano accompaniment is performed by the world-famous Maxim Rysanov playing the viola and accompanied by the pianist Ildikó Rozsonits, one of the talents discovered in the TV show *Virtuózok*. Schubert, the lied poet, "the Prince of Song" – this is how his contemporaries paid their respects to the genius composer who died in 1828, signalling that many pieces of his almost unprecedentedly rich output of songs had become hugely popular even when Schubert's works in other genres were not yet or only barely recognized or known. In the first half of the concluding concert of Schubert Day the internationally celebrated German soprano Juliane Banse performs a selection of the finest lieder of his oeuvre and at the same time of the genre as a whole, from *The Trout* to the Goethe-based *Erlkönig*. After the break there is the opportunity to hear one of the much-polished gems of the Concerto Budapest repertoire, the *Symphony in C major*, of "heavenly length". The numbering of the work is still surrounded by contradictions, although the magnitude of which not a single person has ever questioned since Mendelssohn debuted it in Leipzig in 1839 at the posthumous premiere, encouraged by Schumann.

concerto
BUDAPEST

concertobudapest.hu

Kulturális és Innovációs Minisztérium

Virtuózok V4+

ZENEAKADÉMIA
ALAPÍTVA 1875